

ועוד דנו אחרונים, בזמננו שרגילים להתפלל מנחה בכל יום סמוך לשקיעה, שמא אין הכר בין מנחה של תענית למנחה של שאר ימים ואין לישא כפים בתענית במנחה. אך אפשר שאין לנו אלא מה שהוזכר בגמרא ואין הדבר משתנה. (ויש להוסיף טעם, שכהיום לא שכיחא שכרות במנחה, נמצא שממ"נ יש להקל, אם הולכים בתר דינא דגמרא ואם הולכים בתר המציאות ההוה. ואפשר שגם יש קשר בין הדברים, כי בזמן הגמרא שהשכרות היתה מצויה, היא היא הסיבה לכך שהקדימו להתפלל בכל יום מנחה (ער"ן), משא"כ עתה שאין שכרות כל כך, אוכלים מקודם ואח"כ מתפללים – וכיון שכן שפיר דמי לשאת כפים במנחה של תענית, גם אם בכל השנה מתפללים באותה שעה, כי בעצם אין חשש שכרות, אלא שמה שאסרו חכמים אין לנו כח להתיר אבל בתענית כיון שמעיקרא לא נאסר באופן שאין חשש שכרות דכל השנה, מותר [ומצינו כסברא זו בכמה מקומות]. וכן המנהג הרווח). ע' בכל זה ועוד, בחזון איש (כ); שו"ת רב פעלים (ח"ד או"ה ה); שבט הלוי (ח"ח כג, ד).

בשבט הלוי שם כתב שכן משמע מסתימת הפוסקים, שרק כשמתפלל בסמוך לשקיעה נושאים כפים, והכוונה לשו"ע קכט, א, אבל בחזו"א כתב להפך שמסתימת הרמב"ם והשו"ע משמע שאין חילוק בדבר, והכוונה לסי' תקסו, ח. ומה שכתב בשבט הלוי שכן מבואר במגן אברהם (קכט, א) – לכאו' המג"א דיבר רק כשמתענים עד חצות בלבד ואח"כ מתפללים (כגון בערב ראש השנה – ע' משנ"ב), אבל בתענית גמורה אפשר שאין חילוק מתי מתפללים, וכן משמע בחזו"א שלא הביא כלל מדברי המג"א.

ומה שכתב עוד שנראה בחזו"א שנוטה להלכה שלא לישא כפים – לא ידענא מאין נראה כן, אדרבה משמע קצת שנוטה יותר לישא כפים. וכן מובא בספר חדושים ובאורים שנהגו עפ"י החזו"א ז"ל לשאת כפים בתענית ציבור אף במנחה גדולה. וכן הביא שם עדות מרבני ירושלים שהורו כן. וצ"ע.

*

'הדבר מסכים לדרך התורה שיהיו באי כח מכל חלק מחלקי הציבור כשיש בהם שינוי באיזה צד, ולא נאמר שהרוב לבדו יהיה השורר בכל, אנו רואים מדין מעמדות של הקרבנות, שמשנה שלימה שינוי שהוא מצד הדבר הפשוט ש'אין קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו, ועל כן תקנו מעמדות שיהיו שלוחי כל ישראל, כמו שכתב הרמב"ם (בפ"ו מהלכות כלי המקדש ה"א) – ותנן התם שיהיו אנשי המעמד מכהנים לויים וישראלים, ולא נהגו לברור מהרוב לבדו, כי דרך הישר והטוב הוא ליתן יד ושם לכל חלקי הציבור בכל דבר שבקדושה, ובכלל סדר של הנהגת הכלל.

וכן הוא בעיקר דין של מצות מינוי סנהדרין, שאמרו בספרי שמצוה שיהיו בבית דין כהנים ולויים, כדי שימצאו מכל חלקי האומה בבית דין, ומוזה אנו למדים דוגמא לממוני הקהל שכתבו הפוסקים שדינם בבית דין לעניני הציבור, שכך היא המדה הנכונה שיהיו כלולים מכל החלקים שיש בהם התייחדות מפורטת בפני עצמם' (אורח משפט חו"מ ב).

ובתורא"ש משמע שצריך שיהיו מכל שבט ושבט עומדים על הקרבן, כי כל שבט נקרא 'קהל'. וע"ע חדושים ובאורים.

דף כז

'... וחצי המשמר היה עולה מיריחו כדי שיספקו מים ומזון לאחייהם שבירושלים...'. פירוש גירסה זו, חצי מכל משמר היה עולה לירושלים מן המקומות המרוחקים והיה עומד על הקרבן, וחציו היה עולה

מיריחו הסמוכה והיה מספק מים ומזון לאלו שבירושלים [אבל אלו מהמקומות המרוחקים אינם יכולים להביא עמם מזון] (עפ"י רבנו גרשום. ויתפרש 'מיריחו' – דרך יריחו, ואפשר שהיו לוקחים מדושנה של יריחו. ע' חדושים ובאורים).

ויש גורסים (כפרש"י) 'ליריחו' ומפרשים שחצי משמר היה עולה ליריחו ושם מתקנים מים ומזון לאחיהם שבירושלים, ובפעם אחרת מתחלפים, מי שלא עלה לירושלים יעלה עכשיו, ומי שעלה ישב עתה ויספק צרכי העולים (עפ"י רבנו חננאל).

'במתניתא תנא רבי שמעון בן אלעזר, כהנים ולוים וכלי שיר מעכבים את הקרבן' והוא הדין ישראל.
וכן מפורש בתוספתא 'כהנים ולוים וכלי שיר וה עם' (עפ"י שפת אמת).

ובשיטמ"ק ערכין יא. (אות ו) גרס בדברי ר' שמעון בן אלעזר 'וישראלים'. וכן הגיה בחו"ב כאן ונסתייע מכ"מ. וע"ע גבורת ארי. לעומת זאת בחדושי בית מאיר כתב שלר' שמעון ב"א אין ישראלים מעכבים, ובוזר פרש את השמטת הרמב"ם לדין עיכוב.

יש מן הראשונים שסוברים ש'עיכוב' האמור כאן היינו שאין מקריבים לכתחילה הקרבן ללא מעמד, ומעכבים אותו עד שיבואו אנשי מעמד, אבל אין מעכב הכפרה בדיעבד, וכן נראה מדברי הרמב"ם שהשמיט הלכה זו (ע' במובא בסיכומים שבסוף החוברת).

'כהנים ולוים וכלי שיר מעכבין את הקרבן... עיקר שירה בפה... בכלי'. משמע לכאורה שנוקטים כאן כהנחה מוסכמת שעיקר השירה, בפה או בכלי, מעכבת את הכשר הקרבן. ואילו במסכת ערכין (יא) מבואר שכן היא דעת רבי מאיר, שמקיש את כפרת הקרבן לשירה (ואתנה את הלויים... ולכפר על בני ישראל. ופירשו התוס' שם הכוונה שהשיר מעכב את הניסוך, שאם אין שירה אין ניסוך, אבל הקרבן עצמו אינו מעוכב שהרי השיר נעשה בשעת הניסוך והלא הניסוך עצמו אינו מעכב את הקרבן. וע"ש בשטמ"ק), אבל חכמים סוברים שהשיר אינו מעכב. ואם כן נראה אפוא מכאן ששמואל [או אולי סתמא דגמרא] פסק כרבי מאיר (ערש"ש).

ואולם נקטו אחרונים שהלכה כחכמים שהשיר אינו מעכב (ע' פני יהושע וטורי אבן ראש השנה ל; מנחת חינוך שצד. ב. והרמב"ם השמיט הלכה זו). ויש שכתבו לפרש ה'עיכוב' שאמרו כאן, שלכתחילה אין להתחיל בעבודת הקרבן והניסוך עד שיהיו הלויים מוכנים לשיר, אבל לא שמעכב בדיעבד אם לא שרו. וכן מתבאר מתוך דברי הרמב"ם. (עפ"י שיטמ"ק ערכין יא. (אות ו) בשם הרא"ש; זבח תודה שם יג: וע"ש בלקוטי הלכות יא).

זאומר בית אב אחד אחוז לאלעזר ואחוז אחוז לאיתמר. רש"ש.

(ע"ב) 'אמר אברהם: רבנו של עולם, שמא ישראל חוטאין לפניך... אמר ליה קחה לי עגלה... כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום... יש מי שפירש הדרשה על פי המובא בספרי (בהעלותך צב): כל מקום שאמר הקב"ה לי – קיים לעולם. וכיון שכתוב קחה לי עגלה... מזה דייק שקיים הדבר לעולם, וגם בזמן שאין בית המקדש קיים נחשב להם כאילו הקריבום (מובא בחדושי הגר"ד בנגיס ח"ב מו).

'בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני'. יש לרמוז בהדגשה הכפולה של המלה 'לפני', שאין זוכים לכך אלא אם קוראים בהם לפני – בלב שלם, הגלוי לפני בלבד, ולא

מן השפה ולחוץ. ואז מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני – בבית המקדש, ששם השראת השכינה (עפ"י בניהו. ובמגילה (לא:)) אין הגרסה 'לפני').

'... ומכל גמילות חסדים של אברהם אבינו ע"ה והכנסת אורחים שלו, לא נזכר בתורה לשבח אלא מה שעשה למלאכים שלא היה בזה שום מעשה של גמילות חסדים על האמת כלל, שהם לא הוצרכו לכל זה כלל ורק לכבודו הכרחו להיות כאוכלים, ואין בזה אלא המחשבה והרצון הטוב של אברהם אבינו ע"ה – להודיע שזה העיקר מכל המעשים בהשתדלות ועבודת האדם, שלא להשגיח על גמר מעשה. ועל כן העוסק בתורת קרבנות כאילו הקריב – על ידי החשק שיש לו בלימוד מתי יבוא לידו ויקיימנו, דוהו עיקר הלימוד ועסק בתורה, על מנת לעשות... (מתוך דברי סופרים לר"צ הכהן, כא) עוד בענין העיסוק בתורת הקרבנות – ע' במובא בפתיחה למסכת זבחים.

'אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון'. רבנו גרשום מפרש 'אנשי משמר' – כהני המשמר שאינם עובדים באותו יום [לעומת 'אנשי מעמד' שהם ישראלים] (וע"ע הדושים ובאורים).

'מפני הנוצרים' – לפי שיום חג שלהם באחד בשבת ואם יהיו ישראל מתענים – היו כועסים (רבנו גרשום).

'נשמה יתירה ניתנה בו באדם בערב שבת... וי אבדה נפש'. ע' בביצה טז.

*

'נראה לי כי נשמה יתירה שאמרו, הוא מפני שהימים נפעלים כפי ענין התחלת בריאתם, וכמו שאמרו במסכת תענית פרק 'בשלשה פרקים בשנה' אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם... בשני על יורדי הים – כלומר, מפני שבו נחלקו המים עלול להיות סער בימים... ולפיכך כשנגמרת מלאכת הבריאה עומד העולם על שלמותו ובריאתו בשבת, ולאחר שבת חוזרין ימי השבת חלילה להיותם נפעלים כתחילתם, והראשון חלוש מכולן, שממנו ההתחלה, ובענין זה עוד אמרו שם ביום ראשון שלא היו מתענין בו מפני שהוא שלישי ליצירה, כלומר ליצירת האדם כלומר והאדם חלוש בשלישי ליצירה כתינוקות שהם חלושים בשלישי, כמו שמוזכר בדברי חכמים...'. (מתוך שו"ת הרשב"א ח"ג רצ, ונכפל בח"ז שמת)

דף כח

'הביאו גזיריהן ועשו סולמות והניחו על כתפיהם... פירקום והביאום והעלום לירושלים'. 'ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא' אמרו חכמים (ע' זהר ח"ג רנא. וע"ע לעיל ט. 'מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא'). והיכן רמוז בתורה דבר זה שעתידים ישראל להעלות אש על המערכה בסולמות מפורקים? אמר הגר"א שדבר זה מרומז בכתוב (ויקרא ו,ה): **ובער עליה הכהן עצים בבוקר וגו'**: הטעמים שעל התבות עליה הכהן – 'דרגא־תביר'. והרי הטעם משלים את הכתוב וכאילו כתוב: 'ובער עליה

- ובחזון איש (כ) צדד שגם כשמתפללים מנחה בתענית בעוד היום גדול, נושאים את כפיהם. ועוד נסתפק לדידן שאנו רגילים להתפלל בכל יום סמוך לשקיעה, האם זה שמתפללים בתענית מוקדם מבכל יום נחשב הדבר להיכר. ונשאר ב'צ"ע'. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה כג) פסק שאין לישא כפים אלא במנחה סמוך לשקיעת החמה. וכן הגרשו"א זצ"ל הורה למעשה כפי המנהג לישא כפים רק במנחה קטנה (עפ"י הליכות שלמה).
- ב. נחלקו אחרונים בהן שאינו מתענה, האם נושא כפיו במנחה של תענית ציבור. והכריע הגרשו"א (מובא בהליכות שלמה) שאם יש שם כהנים נוספים – לא יעלה, אבל אם אין שם כהן אחר או יש כהן אחד בלבד זולתו – יעלה.
- ג. כתבו התוס': ביום הכפורים, כיון שמקדימים להתפלל מנחה, אין הכהנים נושאים כפיהם. וכן הוא מנהג אשכנז. ואולם בעל הלכות גדולות כתב שנושאים כפים במנחת יום הכפורים, שהואיל ומרבים בה ברחמים היא מתמשכת עד סמוך לשקיעה. והפוסקים נקטו כדעה ראשונה, ואעפ"כ אם עבר הכהן ועלה לדוכן, כיון שהדבר ידוע שאין שם שכרות – הרי זה נושא את כפיו ואין מורידים אותו מפני החשד, שלא יאמר פסול הוא ולכך הורידוהו (או"ח קכט, ב). ונוהגים לומר 'אלקינו ואלקי אבותינו' כי בעצם הוא זמן הראוי קצת לנשיאת כפים, שאם עלה לא ירד (רמ"א שם).
- ד. אין להחפז בתפילת געילה כדי להספיק לברך ברכת כהנים, ואם רואים שאין מספיקים אפשר לדלג מקצת מהפיוטים שבתוך חזרת הש"ץ. ובדיעבד ודאי יש לסמוך על השיטות שעד י"ג דקות ומחצה אחר השקיעה עדיין יום הוא [בא"י], ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד (הליכות שלמה ימים נוראים ד, ט. ויש נוהגים במקום הצורך לדחות אמירת המידות לאחר התפילה).

דפים כו – כז

ל. מה דין שיכור ובעל מום בנשיאת כפים?

שכור אסור בנשיאת כפים. לכך נסמכה פרשת כהן-מברך לפרשת נזיר, לומר: מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין (רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא). ואולם אינו כנזיר להאסר בחרצן וכד' אלא ככהן משרת שאסור רק ביין ושכר (לשרתו ולברך בשמו. רבי יצחק). כהן בעל מום (מלבד מום שבידיו, שהעם מסתכלים בו. ע' מגילה כד) כשר לנשיאת כפים, שהוקש לנזיר לקולא ולא לכהן המשרת. ומבואר בגמרא הואיל והלכות אלו אינם אלא מדרבנן, לכך מקישים לקולא (להתיר בחרצן ובעל מום) ולא לחומרא.

א. שיעור שתיית יין לאסור נשיאת כפים – רביעית. במה דברים כששונה בבת אחת, אבל שתה בשתי פעמים או שנתן לתוכו מעט מים מותר. ואם שתה יותר מרביעית אסור אף בכגון זה עד שיסיר יינו מעליו (או"ח קכה, לח).

הגרשו"א זצ"ל אויערבך זצ"ל השיב לשואלו, כמה זמן על הכהנים להמתין לאחר שתיית יין בשמחת תורה כדי שיעלו לדוכן בתפילת מוסף: לאחר שעתיים מותר לעלות (מובא בקובץ 'מוריה' טבת תשנ"ו (רלה-רמ) עמ' עו).

ב. השותה יין מגיתו – המגן-אברהם אוסר לישא כפיו. וכמה אחרונים חולקים עליו, כיון שאינו משכר (מובא במשנ"ב קכה ס"ק קמא).

- ג. בשאר משקים המשכרים; לדעת רבנו ירוחם, וכן פסק המגן אברהם, רק אם הגיע לשכרותו של לוט אין יכול לישא כפיו, אבל הבית-יוסף ועוד הרבה אחרונים חולקים וסוברים שגם בשאר משקים, כל שנשתכר מהם עד שאינו יכול לדבר לפני המלך אינו נושא כפיו (מובא במשנ"ב שם. וע' בשפת אמת).
- ד. יש אומרים שרק ההיקש לגזיר אסמכתא, אבל ההקש לכהן המשרת לימוד גמור הוא, ושתוי-יין אסור לשאת כפים מהתורה (עפ"י ראב"ד – ע' פתח עינים ושפת אמת. וע' בדקדוק לשון רבנו חננאל).
- ה. התוס' כתבו להכשיר לנשיאת כפים כהן שהמיר דתו וחזר. והביאו דעה האוסרת. וכן פסק הרמב"ם (נשיאת כפים טו, ג. וע"ע רא"ש מגילה פ"ג יט).
- ועוד נחלקו אחרונים אודות כהן ערל, האם כשר לנשיאת כפים..

דף כז

- לא. א. כמה משמרות כהנים יש וכיצד הם מחולקים?
 ב. האם נוכחות אנשי המעמד מעכבת בקרבן?
 ג. כיצד סדר קריאת התורה במעמדות?

א. אמר רב חמא בר גוריא אמר רב (וכן דעת תנא בברייתא אחת): משה תיקן להם לישראל שמונה משמרות; ארבעה מאלעזר וארבעה מאיתמר. בא שמואל והעמידם על שש עשרה. בא דוד [בשנת הארבעים למלכותו, ככתוב בדברי הימים] והעמידם על עשרים וארבע. ובברייתא אחרת שנו שמונה תיקן להם לישראל שש עשרה משמרות; שמונה מאלעזר ושמונה מאיתמר, וכשרבו בני אלעזר על בני איתמר חלקום לבני אלעזר (להיותם ט"ז) והעמידום על כ"ד.

בבית שני עלו מן הגולה ארבעה משמרות, ידעיה חרים פשחור ואימר. עמדו נביאים שביניהם וחילקום והעמידום על כ"ד, בללום ונתנום בקלפי. בא ידעיה ונטל חלקו וחלק חבריו שש (כסדר עלייתם בגורל כך סדר שבתותיהם בשנה), בא חרים ונטל חלקו וחלק חבריו שש, וכן פשחור וכן אימר. הגיע זמן המשמר לעלות, חצי המשמר היה עולה לירושלים וחצי המשמר היה עולה ליריחו (כ"ג רש"י), כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבירושלים.

עשרים וארבעה משמרות היו של כהנים ושל לויים, כמפורש בדברי הימים. וכן הוא ברמב"ם כלי המקדש ג, ט ד, ג. חדושים ובאורים).

- ב. אמר רב יהודה אמר שמואל: כהנים ולויים וישראלים מעכבים את הקרבן. הרמב"ם השמיט הלכה זו.

וכתב בספר שפת אמת שאין הכוונה לפסול הקרבן אלא שמתעכבים מלהקריב עד שיתאספו אנשי מעמד. וכבר כתב כן הרשב"א, שמעמד אינו מעכב. ונראה שמפרש העיכוב אלכתחילה (עפ"י מצות ראייה או"ח תרפו, ע"ש. וכן כתב בשיטמ"ק בערכין יא: (אות ו) בשם הרא"ש. וע"ע: גבורת ארי; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב סו, לה; מנחת שלמה סוף ח"ג).

דין כלי שיר בקרבן אם מעכבים – נתבאר בערכין יא.

ג. ביום הראשון קוראים 'בראשית' ויהי רקיע'. בשני 'יהי רקיע' ו'קו', וכן בכל יום ויום. בששי 'תוצא הארץ' ו'ויכולו'. הפרשה הגדולה מבין השנים שבאותו יום – קוראים אותה שני עולים, והקטנה – אחד. פרשה שיש בה חמשה פסוקים, וצריך לחלקה לשני עולים – רב אמר: דולג; הראשון קורא שלשה פסוקים והשני חוזר ומתחיל מהפסוק האחרון שקרא זה וממשיך עוד שני פסוקים. ושמואל אמר: פוסק; מפסיקים באמצע הפסוק, כך שכל אחד קורא שני פסוקים וחצי.
הלכה כרב.

בשחרית ובמוסף קוראים בספר כדרך שקוראים כל השנה, ובמנחה נכנסים לבית הכנסת וקוראים על פיהם כקורין את שמע (עפ"י גמרא כה.).

א. קבלנו מרבתינו שהיו קוראים בכל יום בפרשת הקרבנות, ואחר כך קוראים סדר בראשית (רבנו חננאל. וכן מובא באוצר הגאונים (בפירושים, קנו; ובתשובות, עג) שעיקר המעמד היה בהוכרת קרבנות).
ב. נחלקו המפרשים האם גם בנעילה היתה קריאה אם לאו (ע' במפרשי המשנה וברש"ש).

דפים כו כח

ל. א. מהם זמני עצי כהנים והעם?

ב. אלו ימים אין בהם מעמד?

א. כשעלו בני הגולה לא מצאו עצים בלשכה ועמדו משפחות מישאל והתנדבו משלהם, וכך התנו נביאים שביניהם, שאפילו לשכה מלאה עצים יהיו אלו מתנדבים משלהם שנאמר והגורלות הפלנו על קרבן העצים, הכהנים הלויים והעם להביא לבית אלקינו לבית אבותינו לעתים מזמנים שנה בשנה, לבער על מזבח ה' אלקינו ככתוב בתורה.
ואלו הן תשעת הזמנים של הבאת העצים:

באחד בניסן – בני ארח בן יהודה. בעשרים בתמוז – בני דוד בן יהודה. בחמשה באב – בני פרעוש בן יהודה. בשבעה בו – בני יונדב בן רכב. בעשרה בו – בני סנאה בן בנימן. בחמשה עשר בו – בני זתוא בן יהודה, ועמהם כהנים ולויים וכל מי שטעה בשבטו ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות – משפחות שהזכרו לשבח על שהערימו על גזרת המלכות והעלו ביכורים ועצים למקדש]. בעשרים בו – בני פחת מואב בן יהודה. בעשרים באלול – בני עדין בן יהודה. באחד בטבת – שבו בני פרעוש שנית. [נחלקו תנאים בדעת רבי יוסי; לדברי תנא אחד בני פחת מואב הם בני יואב בן צרויה (שאמו צרויה באה מרות המואביה), ולדברי תנא אחר בני עדין הם בני יואב. לרבי מאיר, בני פחת מואב הם בני דוד. ולרבי יהודה, בני עדין הם בני דוד].
משפחות אלו נהגו 'יום טוב' באותם ימים שהביאו קרבן עצים, ואסורים בהם בהספד ובתענית ובעשיית מלאכה.

בזמנים אלו נדחה המעמד מתפילת מנחה או נעילה, וכדלהלן.

א. יש אומרים שדיני יום טוב ביום קרבן עצים, אין זה אלא מנהג [בייחוד לאחר החורבן], ויש אומרים מעיקר הדין (ע' רמב"ם כלי המקדש ו, ט יום טוב ה, יז; משנה למלך ואבי עזרי שם. וע"ע במובא במאור ישראל לעיל יב).

ב. בימי בית שני היה תשעה באב זמן הבאת עצים למערכה (כמבואר בתוספתא בכורים ב, ה; מגילת תענית פרק ה. וע' עוללות לר"ר מרגליות, יט).

ולפי מה שכתב בספר פרי צדיק (לט"ו באב, א) שבזמן הבית היו חוגגים מתשעה באב שבעה ימים, יתכן שעיקר